

פסגת האקדמיה®

סמינריון ^ תזה ^ דוקטורט

האתר הרשמי לכתובה אקדמית

טיפים

טיפ 1

כללי הAPA

http://www.openu.ac.il/library/downloads/APA_5.pdf האו"פ

טיפ 2

בחירת המנחה היא קריטית בדרך לדוקטורט*

בחירת המנחה הינה, לטעמי, אחת משתי הבחירות המשמעותיות בדוקטורט. השנייה הינה בחירת הנושא. מנחה טוב יהיה: בעל ידע נרחב, מנחה, מכוון, מסייע ותומך. הוא ילווה אותך לאורך הדרך. יחסוך ממך כניסה לבורות חשוכים ויחלץ אותך מכאלו שנפלת אליהם שלא לצורך. לעיתים יהפוך המנחה גם למוביל בקריירה שתפתח בהמשך ויתכן שתרכוש ידיד ורע. שווה להשקיע בחיפוש ובבחירה מחשבה רבה. הסתייע בניסיונם של אחרים. אל תסתפק באמירות הקשורות באישיות כושית, מוניטין מקצועי או נחמדות פורצת גבולות. חשוב לדעת, כל אחד עובר את כל השלבים. כל אחד עובר אותם אחרת. האחד בקלות והשני כקריעת ים סוף. לחלק התשובות ברורות ולחלק לא. הרבה פעמים החלטות חשובות בצמתי ההחלטה המהותיות מתרחשות במקרה. אולם, זה אינו מוריד מחשיבותן. אספר על המהותיות בעייני.

מדוע דוקטורט? שאלה שאינה ברורה מאליה ושווה מחשבה. למעט הטיעון הברור (להרשים את השכנה...), שווה לחשוב ולהתייעץ בטרם יוצאים למסע ארוך, מפרך שלא באמת ברור מה יהיה בסופו. הדבר חשוב גם כדי לא לגלות באמצע, סתם כך, שכדי להיות מאושר בכלל אין צורך בדוקטורט. החלטה מושכלת בהתחלה תאפשר גם לנתב עצמנו במהלכו כלפי מטרה מוגדרת (קריירה אקדמית או אחרת. עליך להגדיר לעצמך את המטרה שלשמה אתה רוצה להיות דוקטור. אם המטרה הינה: העשרה, עניין, פיתוח עצמי או שיפור הערך הכלכלי בשוק, אזי כדאי מאד לקרוא את במאמרו של פרופ' רפאלי שיזף מדוע לא כדאי לשאוף לתוכנית דוקטורט (ראו להלן)).

נושא! הבחירה המשמעותית השנייה שלעיתים מקדימה את בחירת המנחה ולעיתים עוקבת אחריה ונובעת ממנה, הינה בחירת הנושא.

ברור שהנושא שתבחר חייב להיות ייחודי ובעל תרומה משמעותית לעולם האקדמי או המעשי. עצת: בחר נושא שמעניין אותך!

נושא המחקר בדוקטורט הולך ללוות אותך בשנים הקרובות ולהוות מרכיב חשוב מחייך. אם הנושא לא מעניין הוא יהיה לך לזרה עוד בשלבים הראשונים והלימודים יהפכו לסיוט מתמשך. נושא מעניין מעניק אנרגיה, משפר את החיים ואת המחקר גם יחד.

סקירת ספרות. לאחר שיש לך מנחה ומושג כללי על הנושא בו תעסוק מתחיל שלב הסקירה הספרותית. מה נכתב, מה נמצא מהן התיאוריות המובילות והכי חשוב מה אני יכול לתרום לתחום שלא נעשה קודם לכן וניתן לחקור אותו.

שלב זה יכול להיות ארוך מאד אבל קצר הוא לא. סקירת הספרות הינה הליך מתגלגל שבו כל יום מתגלה ערוץ נוסף עד שתוך פרק זמן קצר אתה חש שאתה טובע בים החומר הבלתי ממוקד. זהו הליך טבעי. עם הזמן הדברים יתכנסו והתמונה תתבהר. כדאי מאד לעיין במסמך של ד"ר דפנה רבן הסוקר את מגוון מקורות המידע האפשריים לחיפוש נושא וסקירת ספרות. מעבר לכך, שווה להיות ערני גם לכמה נושאים טכניים:

רישום חומר. בשלב זה ובבאים אחריו פוגשים הרבה ספרים, מאמרים רעיונות וטיפים שהופכים תוך פרק זמן קצר לבליל לא מאורגן המקשה על שחזורם.

חשוב מאד לעשות רישום מה פגשת והיכן זה רשום. בהמשך, כשתרצה לחזור לרעיון זה או אחר לא תוכל למצוא אותו ללא הליך מעקב ברור.

אומנם, תחילה הדבר נראה מיותר אבל הוא לא! העזר בכל כלי שיעלה בדעתך: טבלאות ממוינות במעבד תמלילים, גיליון אלקטרוני או תוכנה ייעודית לרישום ביבליוגרפי. הקפד לרשום כמה מילים על כל מאמר או צילום כדי לחסוך את הצורך לקרא את כל החומר מחדש בשלבים הבאים. פתח תיקים ורכז בהם רעיונות, מאמרים, טיפים וקישורים על פי כל חלוקה שתבחר. הכן תקציר/כרטסת לכל מאמר שקראת.

לחלופין, ציין מספרים סודרים על כל מאמר שצילמת או שמרת. כך ניתן היה להתייחס ולאחר מידע בקלות. כך גם ניתן לסדר אותם בבית באופן שניתן למצוא אותם.

הכי חשוב: החלט על דרך עקבית ושיטתית לריכוז החומר והתמדה בה. זה ישתלם בהמשך. חשוב גם על השלבים הבאים. סקירת התיאוריות והמשתנים תלווה בהמשך בהגדרות נומינאליות ואופרציונאליות, שיטת מחקר, הדגימה וכלי המחקר. אסוף פרטים אילו מהמאמרים אותם אתה קורא כעת כדי לחסוך את הצורך לחזור לכל אחד מהם בשלבים הבאים כל פעם מחדש כדי לבדוק פרט נחוץ נוסף.

ודא שאתה קורא את חזית המחקר. ודא שלא נעדרו מרשימותיך הביבליוגרפיות הכותבים המרכזיים בתחום. נסה לשרטט את מרכיבי המחקר. שרטוט מבהיר, לך ולאחרים, את המשתנים והקשרים בניהם באופן חד ערכי. אם הצלחת לשרטט את מערך המחקר – אתה גם מבין אותו. אם לא, אל תדלג על שלב זה. חוסר היכולת לשרטט את מערך המחקר מעידה, קרוב לוודאי על בעיה. נסה להסביר את נושא המחקר למישהו שאינו מבין בתחום. נסה לעשות זאת עם עד חמישה משפטים (קצרים!). אם אתה נזקק ליותר מכך – ככל הנראה עדין אינך ממוקד.

בקיצור, עבודה יסודית בשלב זה חוסכת זמן רב בשלבים הבאים.

השלמת לימודים. ברוב המקרים תידרש להשלים לימודים. אם כדרישה פורמאלית של החוג או בעקבות הנחיה של המנחה. אם לא, הצטרף לקורסים כשומע חופשי. חשוב על שני תחומים: תוכן ומתודולוגיה. לרוב, בשניהם, שווה להעשיר ולהעמיק את ידיעותינו.

אם אפשר, פזר את לימודי ההשלמה על פני זמן. הן כדי לפזר את העומס והן כדי לפגוש נושאים במקביל להתקדמות העבודה. מה שרואים בתחילת העבודה אינו דומה למה שרואים במהלכה. אני דחיתי את לימודי ההשלמה במתודולוגיה וסטטיסטיקה לשלב שבו עסקתי בהם בעבודה. כך הם הופכים להיות מוחשיים יותר ועונים על צורך אמיתי.

הצהרת הכוונות. שלב פורמאלי ראשון. כמו כל אחד מהשלבים אנו רוצים לעבור אותו מהר. כל עיכוב נראה לנו מיותר. אבל הוא לא. למעשה כל מה שתעשה בטרם אישור הצהרת הכוונות לטובתך הוא. שכן שעון הזמן אינו פועל לרעתך. למעשה הסיבה היחידה להיחפז בשלב זה הינה חוסר הסבלנות שלנו עצמנו והרצון להיות סטודנט מן המניין עם כרטיס צבעוני ורון בלב (וגישה אנושית למאגרי המידע באוניברסיטה ובבית.

אולם, חיפזון כאן עלול להיות לרועץ בשלב הבא. עת הזמן מתחיל להיספר. המלצתי החמה מאד – השתדל להתקדם כמה שיותר עד שלב הצהרת הכוונות. עסוק בהגדרה של כל מרכיבי העבודה ופרטיה. התלבט עם המנחה, חברים ודוקטורים אחרים. בשלב זה עדין אינך משלם את מחיר זמן ההתלבטות. אתה תופתע כמה קצרה השנה בין אישור הצהרת הכוונות לבין עיתוי הגשת הצעת המחקר.

עם הפיכתך לסטודנט מן המניין נצל את היתרון הגדול ביותר ורכוש כרטיס חכם. הכרטיס יאפשר גישה מהבית למאגרי המידע. למרות הניתוקים הרבים, חיך יהיו קלים לאין ערוך.

מנהלות. באוניברסיטה ישנו מערך שלם שמלווה את הדוקטורט בדרכו. חשוב להכיר את הנהלים, החובות והזכויות. מניסיוני, הזכויות רבות מהחובות. שווה לקרוא, לפחות פעם אחת, את התקנון ולרשום את התאריכים החשובים להגשת טפסים ובקשות. זה עשוי לחסוך זמן וממון רב. שווה להיפגש גם עם האחראית על נושא מלגות.

*עצה זו לקוחה מאתר דוקטורנטים <http://www.angelfire.com/alt/alon/unn/tips/tips.htm>

טיפ 3

חיפוש – מאגרי מידע

מאגרי המידע הינם מקור אמין ומקיף לחיפוש מאמרים אקדמי. אלא שזה לרוב כרוך בתשלום. שיטות החיפוש במאגרי המידע מוסברים בצורה מצוינת באתר הספרייה של כל אוניברסיטה ואין שום סיבה לחזור על הנאמר שם. בנוסף, כדאי להתעדכן במתרחש בספרייה באמצעות הבלוג המצוין שלה. בשורות הבאות אסקור את שלושת המקורות הנוספים שבדרך כלל פחות מוכרים. מטבע הדברים אין בסקירה זו תחליף לספרים ועבודה שקדנית במאגרי המידע בספרייה (בסיוען המקצועי של הספרייה בספרייה). מדובר רק בכלי עזר נוסף שלעיתים מניב תוצאות מפתיעות. את רשימת כל הספריות האקדמיות בישראל ניתן למצוא כאן.

ישנם כמה מאגרי מידע המאפשרים חיפוש מקוון גם בלי להיות מנוי. שווה להשתמש בהם. אם מוצאים משהו, ניתן אחר כך להיכנס עם כרטיס חכם או דרך הספרייה כדי להוריד את המאמרים. אלו שאני משתמש בהם:

§LookSmart's FindArticles

- אתר מגזינים המאפשר גישה לחיפוש חופשי במאגרי המידע שלו. §Emerald

- עוד מאגר מקיף וטוב שכדאי להשתמש בו. §Taylor & Franc

- האתר מאפשר גישה להקדמה ולרשימה ביבליוגרפית של דיסרטציות §ProQuest Digital Dissertations מהשנתיים האחרונות.

§ פרויקט התמונות החופשיות של הספרייה הציבורית של ניו-יורק.

§ ריכוז מקורות מידע חופשיים באינטרנט – סקירה מקיפה והפניות למקורות מידע חופשיים באינטרנט.

§ ריכוז מקורות מידע סטטיסטיים חופשיים בחלוקה על פי מדינות.

- מאגר מידע המכיל כ-120,000 מאמרים חופשיים בפקוח אקדמי. §DOAJ

- פורטל המנוהל על ידי פרופ' פלוס מאוניברסיטת ווסלין שהינו שער §Social Psychology Network למקורות בתחום הפסיכולוגיה החברתית.

- קטלוג ממוחשב של מקורות מידע אקדמיים בבריטניה. מומלץ. §RDN

- מדריך אולטימטיבי לאיתור מקורות מידע ברובד העמוק של האינטרנט. §CompletePlanet

- ריכוז אקדמי הטוב ביותר למקורות מידע בתחום מדעי החברה באינטרנט. תת רשימה של אינדקס §Bubl הבריטי. Bubl

- ריכוז מקורות מידע לתחום הסוציולוגיה ברשת. פרויקט מידעני אקדמי. כיסוי §The SocioSite Project משנת 1996.

- אינדקס אקדמי איכותי של מקורות מידע. §Librarians' Index to the Internet

- אינדקס ממוין של 18,000 ספריות בעולם. §Libdex

- רשימת דרוג של מגזינים. (ועל הביקורת עליה עם הצעה אלטרנטיבית אפשר לקרוא כאן). §Harzing

- אתר איכותי למקורות מידע בתחומים אקדמיים. §INFOMINE

- הינו מאגר חשוב על כתבי עת מרחבי העולם. §ULRICH

שרות מעניין נוסף מספקת אוניברסיטת ירושלים באמצעות מנוע החיפוש למידע ביבליוגרפי. שווה לעשות בו שימוש.

ISI אלא שמניסיוני אין הוא עומד ברמתו של Citebase Search ידוע לי על עוד אתר כזה, חופשי, בכל מאגר מידע יש מדריך לשימוש בו. אילו לפעמים סבוכים מאין כמוהם. ניתן לראות מדריכים למאגרי המידע המרכזיים. ריכוז כזה ניתן למצוא באתר הספריה במדור לומדות ומדריכים. לרוב האוניברסיטאות ישנו מדור כזה. למשל, המדור המקביל באוני' תל אביב נמצא באתר המדריכים למקורות מקוונים .

כדאי גם לעיין בשני המדריכים: כיצד למצוא חוקרים שעוסקים באותם תחומים המעניינים אותי או לחפש מה התחדש בתחום המחקר שלי.

מנועי חיפוש

כולנו יודעים שקיימים מאות ואלפי מנועי חיפוש. כל אחד מתהדר בעמוד שער נאה המודיע על כישוריו ברבים. תמיד שווה לקרוא עמוד זה. יש בו מידע רב ערך על מאפייני המנוע, ייחודו ושיטות העבודה איתו. מידע מועיל לכל הדעות.

לשאלה שתמיד נשאלת: אז במה להשתמש? תלויה בשאלה מה מחפשים ומהם המשאבים העומדים לרשותך. אולם אי אפשר לצאת ידי חובה בלי להזכיר כמה קישורים למנועי חיפוש באינטרנט. להלן סקירה קצרה ובהחלט לא ממצה על מנועי חיפוש עם הדגשה על מנועים אקדמיים:

. מנוע שזה שהינו מהחזקים Google נדמה שכשמדברים בימים אילו על מנוע חיפוש ב-ה הידיעה מתכוונים ל- ברשת מכסה מרחב לא מבוטל של האינטרנט ויכול להביא מרחב תוצאות גדול מאד. אולי גדול מדי ולא ממוקד. למנוע ממשק אנגלי ועברי וקל לתפעל אותו. אולם, אין להקל ראש, המנוע מורכב וכדאי להכיר את כישוריו.

הזו. למדריך מוצלח בעברית ניתן לפנות למדריך העברי שכתבה טלי שרון או למצגת אבל גוגל אינו היחיד בשטח. יש עוד הרבה מנועים גדולים שיתנו תוצאות לא הרבה פחות טובות ויש שיטענו . לאחרונה Yahoo, WebCrawler, Altavista, שבמקרים מסוימים ממוקדות יותר. כדאי להזכיר כמה מהם: שמבטיח חיפוש ממוקד. MSN התבשרנו גם על כניסת מיקרוסופט לתחרות באמצעות מנוע החיפוש שלה לקריאה נוספת אפשר לעיין בכתבה שפורסמה בקפטין אינטרנט.

פונקציה מעניינת שפחות מוכרת בציבור הינה החיפוש האקדמי של גוגל. חיפוש זה מאפשר חיפוש במאות מוסדות אקדמיים. לביצוע החיפוש על פי שמות המוסדות ניתן להיכנס מכאן. או להיעזר במנוע החיפוש האקדמי Scholar Google של גוגל.

המסביר את המשתנים העיקריים המשפיעים על תוצאות החיפוש SEOmoz למעוניינים להעמיק, שווה לעיין במנועי החיפוש.

אגב, אם אתה עושה שימוש בגוגל אקדמי את תשכח לעשות שימוש באפשרות להתאים את פרטי המידע הביבליוגרפי לתוכנת ניהול הרשימה הביבליוגרפית החביבה עליך. הסבר כיצד לעשות כאן ניתן למצוא במדריך שבאתר.

אולם מנועים אלו מהותם מנועים כלליים ומקיפים נותנים הרבה פעמים תוצאות רבות מדי שחלקן הגדול אינו רלוונטי. קשה להתמקד.

לצורך זה פותחו מנועים ספציפיים יותר המשמשים במקרים בהם יש צורך להתמקד בתחום או מונח מסוים או שהמנועים הכלליים נותנים יותר מדי או פחות מדי תוצאות.

על "חיפוש מידע מעבר לגוגל" הרצתה גב' שושנה פורבס בכנס המידענות 2004. את המצגת ניתן ורצוי לקרוא כאן.

. מנוע זה ייתן גישה לאלפי מאמרים, סיכומים Scirus מנוע חיפוש אקדמי רב עוצמה, מהטובים שאני מכיר הינו ואתרים מהימנים הקשורים למידע אקדמי. מומלץ בחום. מנועים נוספים המתמחים בתחומים אקדמיים יש לא , או Publist, FindArticles, MagPortal, ScienceResearch מעט. כמה מומלצים לתחומנו הינם: לחלופין מנוע חיפוש לנושאים בתוך בלוגים בעברית ויש עוד רבים אחרים.

כדי להקיף יותר בחיפוש אחד הומצאו רבי המנועים. אילו שנקראים לעיתים רבי זרועות. הכוונה כאן הינה Metablaster שבממשק אחד ניתן לעשות חיפוש בכמה מנועים בו זמנית. למשל

. תיאור פעילות המערכת UniSearch ממשיך נוסף המבצע חיפוש סימולטאני במאגרי מידע הינו מוצגת במאמר של דה מרקש בבלוג הספרייה.

מדובר בממשק שנבנה על ידי מומחי הספרייה והמבצע חיפוש במאגרי מידע נבחרים בתחומים שונים. למרות שהממשק המשותף "גוזל" חלק מיכולות החיפוש הייחודיות של כל מאגר מידע הרי שכחיפוש ראשוני מדובר בכלי רב עוצמה.

קבוצה נוספת של מנועים נקראת מנועי אשכול. מנועים אילו מנסים לקבץ את התוצאות לקבוצות נושאים ברי משמעות (אשכולות). עוד על מנועים אילו ניתן לקרא במאמר של עמי סלנט (מידען ששווה מדי פעם להיכנס לאתרו הערים הסמויות מן העין).

עוד על מנועי חיפוש, במגוון קטגוריות, ניתן לראות כאן. כמו כן שווה לעיין במאמר של המידען גרי פרייס, המסכם טיפים לחיפוש במנועי החיפוש הגדולים. שווה לעיין גם בקישור למנועי חיפוש ושיטות חיפוש המופיעים ב"צמתי מידע", אתרו של המידען עמי סלנט. בסוף, אם שום דבר לא הולך כשורה, אולי תרצה לקחת את הקורס המקוון לחיפוש מידע באינטרנט.

תוכנות חיפוש אישיות
לבסוף שווה לאזכר את חובבי החיפוש האישי. עבורם הומצאו תוכנות שולחניות אותן ניתן להתאים באופן אישי. תוכנות אילו יבצעו חיפוש, בדרך כלל במספר מנועים בו זמנית ויציגו את התוצאות בצורה ברורה. בין אילו ניתן . שתי התוכנות ניתנות להורדה חינם באתר החברה. לרצות להתעמק WebFerret, Copernic להזכיר את קצת יותר ניתן לעיין במאמר קצר הסוקר מספר תוכנות נוספות.

הצגה גרפית של תוצאות חיפוש
ישנו יתרון להצגה גראפית של תוצאות חיפוש. במקום רשימות כמעט חסרות משמעות ניתן להציג את התוצאות Kartoo באופן גרפי. אחד המנועים שעושה את זה הינו בהצגה גראפית של התוצאות מוצגים הקשרים בין מקורות המידע וערכם היחסי (על פי מדד הפופולאריות שלהם בדרך כלל). עוד על הצגה גראפית של מידע ניתן לקרא אצל המידענית פני בריסימנטוב.

מומחים לאחזור מידע - מידענים
מידענים המחזיקים אתרים הכוללים מידע רב. את עמי סלנט כבר הזכרנו. שווה להזכיר גם את אתרו של גרג נוסט המחזיק אתר המיועד להיות מדריך למשתמש בנושא חיפוש ברשת. גרי פרייס מחזיק אתר המכוון

לחוקרים וכך גם עושה טרה קלישין.

Google יתרה מזו, ישנם שירותים בתשלום או חינם בהם ניתן לפנות למומחים ולקבל תשובה. אתר הינו מרכז קישורים לאתרים שונים בהם ניתן לפנות למומחים בתחומים שונים ולבקש תשובות Directory לשאלות מורכבות יותר או פחות.

מאגרי עבודות אקדמיות

ישנם מספר מאגרים חופשיים של עבודות, מאמרים ועבודות דוקטורט. למשל, אוניברסיטת נוטינגהם (בריטניה) ואוניברסיטת לונד (שבדיה) פתחו פרויקט משותף "מדריך למאגרי הפרסומים והמחקרים בגישה חופשית". הפרויקט מיועד לאחסון וחיפוש של מאמרים, כתבי-העת, ספרים, עבודות מ.א. ודוקטורט ממוסדות אקדמיים רבים אחרים.

מגזינים:

אין לי שום כוונה להתחיל לפרט כאן את כל המגזינים ברשת. אבל שווה לאזכר כמה אתרים המרכזים מידע כזה:

ערוץ המגזינים - ריכוז כמה מגזינים ישראליים. בניהם מוזכרים "סטטוס" ועוד כמה פחות מרכזיים §SBC בתחום שלנו.

§ באתר ספרית אוניברסיטת מישיגן ניתן למצוא רשימה גדולה מאד של כתבי עת ועיתונים מקוונים.

- אתר מקיף שכדאי להכיר. §Electronic Journals and Periodicals

- אתר עם שם קצת מגלומני אבל מכיל מנוע חיפוש למגזינים כתובים ברשת. לא גדול §AllYouCanRead כקודמו ולא תחליף לאתר האוניברסיטה אבל מעניין להכיר.

- אתר המבטיח מדריך חיפוש לרשת בכל נושא שתבקש. כדאי להכיר. §Writing Guides

- הספרייה המדעית הציבורית, מאפשר חיפוש בספרייה המדעית. §PLoS

קבוצות דיון

קיימות קבוצות דיון באינטרנט באלפיהן כמעט בכל נושא איזוטרי שרק יעלה על הדעת. גם בתחומים שלנו קיימים כמה כאלו. מטבע הדברים, רובם באנגלית אולם יש גם בעברית. רוב האתרים שמכבדים את עצמם מכילים קבוצות דיון פעילות. דוגמאות צנועות לכך ניתן למצוא באתר מנהיגים ברשת או באתר הישראלי לשרות לקוחות.

מתוך כל אילו כדאי להזכיר את פורום מידענות בוואלה שם דנים מידענים בכלים וחיידושים בתחום חיפוש המידע. הם מקור מצוין ואמין לחיפוש מידע ונכונים לעזור לכל דכפין.

חיפוש ספרים

אם מגזינים הינם מקור מידע אזי אין לפקוד את מקומם של ספרים. ניתן כמובן לאתר ספרים דרך אתר האוניברסיטה או דרך הקטלוג המאוחד של ספרים בישראל. רשימה זו תציג את מיקום הספר בישראל. אולם, למרות כלי רב עוצמה זה אין ספק שלא כל ספר קיים כאן. לצורך פתרון הבעיה ניתן לעשות שימוש באתרי המכירות הגדולים שמטרתם אומנם למכור אולם מנוע החיפוש שלהם יכול לעיתים קרובות לסייע. בעיקר אם מדובר בחנויות ענק כמו אמזון או בברנס אנד נובל.

לאילו מתווספות חנויות ישראליות מקוונות כגון: מיתוס, סטימצקי, דיבוק, בקבוק, בוקנט, אקדמון, דיונון ועוד. ספרים נוספים ניתן לחפש דרך הרשימה של כל ההוצאות בישראל. זה גם הזמן להזכיר אתרים הפועלים להעלאת ספרים חינם לרשת. כמו פרויקט בן יהודה. עוד על ספרים חינם ניתן לראות בשער "מעניין".

מעבר לכך ניתן להכיר עוד כמה מקורות לאיתור ספרים כגון:

- אתר לחיפוש (והשוואת מחירי), ספרים ברשת. AddAll

- מנוע חיפוש לספרים. BookButler

ספרים - עוד אתר הבא לסייע במלאכת מציאת הספרים הינו אתר "ספרים" המתמחה במציאת ספרים מקוונים ברשת. באתר ששם לעצמו מטרה לקדם את נושא ספרים חינם יש קישורים לאתרים דומים בעולם כמו גם קישור עיון והורדה של כ-250 ספרי קודש. כדאי להכיר אתר זה ולהיעזר בכלי החיפוש שלו. ריכוז ממוין של ספרים בתחום הניהול ניתן לראות באתר ספרי הניהול של מיתוס.

עוד דרכים לחפש מידע

§ לחפש באתרים של מרצים וחוקרים! הקשת שמם בגוגל או במנועי חיפוש אחרים תניב בדרך כלל, בין שלל התוצאות, גם את אתר הבית של החוקר.

מכיל בדרך כלל רשימה CV לרוב הם מציגים את המאמרים שכתבו, לעיתים טיטות של מאמרים בכתביה. ה- של מאמרים וניתן דרכם לעלות על מאמרים.

§ אמצעי נוסף הינו סיכומי מפגשים שמתנהלים לאלפיהם בעולם הרחב. חלקם מועלים לרשת וניתן לאתר אותם (או לפנות למארגני המפגש ולבקש).

§ באופן מפתיע ניתן למצוא מאמרים במקומות שאולי לא ציפינו להם: קבוצות דיון, אתרים שונים ועוד. שווה לחפש ולא להירתע

עם שם באנגלית. PDF משפוח לא מוכרות. כאשר המאמר נמצא הוא בדרך כלל בפורמט או רשימות תפוצה של אתרים וכך לשמור על RSS לבסוף, שווה להזכיר את האפשרות להירשם באמצעות עצמנו מעודכנים.

ארכיונים

באינטרנט יש לא מעט ארכיונים. רשימה כזו מובאת בצמתי מידע וכוללת רשימת ארכיונים מהארץ ומהעולם. באותו אתר מספר עמי סלנט על אחת הבעיות המעיקות באינטרנט: השתנותו התדירה. לעתים דבר שמצאנו באתר מוסר לאחר כמה זמן ולא ניתן יותר לאתרו. כדי להתגבר על בעיה זו הוקם ארכיון האינטרנט. אתר זה (Wayback Machine) מצלם אתרים כל שבועיים ושומר את תכנם אותו ניתן לאתר באמצעות מכונת הזמן

פורטלים ורטיקאליים

פורטל הינו שער כניסה. שערים אילו הינם בדרך כלל כלליים ומציגים בעמוד השער שלהם מגוון גדול של אולם, ישנם גם פורטלים העוסקים בתחום אחד OL|נושאים. פורטלים כאלו ניתן לראות בוואלה, תפוז או מסוים. פורטלים אילו קרויים פורטלים ורטיקאליים ובהם ניתן לבחון מידע בתחום מסוים. בהמשך עמוד זה ניתן לראות כמה קישורים לפורטלים ורטיקאליים בתחום הניהול.

ברשת ריכוז לא קטן של אתרים המפנה לאתרים מעניינים. הנה כמה מהם עם הדגשה על אתרים בעברית או כאלו המשמשים פורטל חיפוש:

שאלונים - ברשת מספר מאגרים המאפשרים חיפוש שאלונים מקוונים ברשת. שניים המוכרים לי: TestLink , Test Reviews Online הינם:

אם לא נמצא שאלון מתאים ישנה תמיד את האפשרות לבנות אחד בעצמך ולהעבירו דרך הרשת. ניתן לבצע זאת לבד אולם ניתן גם להיעזר בחברה הנותנת שרות זה. המתמחה בפיתוח מערכות לניהול משוברים וסקרים או שאפשר להסתפק Ransys חברה אחת כזו הינה באתר סקרן.

אתרים בנושא ניהול

כאלו יש מאות אם לא אלפים. ניתן למצוא אותם בקלות באמצעות חיפוש פשוט. הנה כמה החביבים עלי:

בעברית:

§ האתר של עופר - האתר מתמקד בנושאים ארגוניים ושווה לעיין בו. באתר ישנם קישורים לאתרים אחרים ברשת כמו גם מאמרים שלמים. בעיקר בתחומי הניהול. כדאי גם לעיין בפרק עלעבודות הגמר שהוגשו במחזור של עופר ב"דרכי". יש שם מספר קישורים מעניינים נוספים.

§ האתר של עודד לבנה - אתרו של יועץ ארגוני המכיל כמה מאמרים קצרים על תיאוריות ארגוניות.

§ האתר של גיל פרץ - מציג את פועלו של האיש אבל גם מכיל מאמרים וטיפים בנושא ניהול.

§ אתר הניהול - קצת על ניהול, שווק ומשאבי אנוש.

§ האתר של עודד לבנה - מספר מאמרים מתורגמים ותיאוריות בתחום הניהול.

§ סטרופ - אתר נוסף המתמקד בתחום מדעי ההתנהגות.

§ תובנה שיווקית - אתר ששמו מעיד על תוכנו. מכיל מגוון של מאמרים קצרים בתחום.

§ האתר הישראלי לשרות לקוחות - אתר סימפטי ודי מקיף. נמצא בתחילת דרכו. שווה לעקוב.

§ מנהיגים ברשת - אתר מקיף לתחומי הניהול.

באנגלית:

- באתר מעניין זה מוצג ניסיון להציג רשימה רחבה מסודרת לפי א-ב של תיאוריות The Free Dictionary § אירגוניות. הקלקה כפולה על השם תניב, לרוב, מספר מילים על החוקר. בחלק מהמקרים יש הפניה למקורות רחבים יותר.

הינו אתר מקיף המאפשר חיפוש אתרים בתחומי הניהול והכלכלה. §Biz/ed

- הינו אתר גדול ומקיף המאפשר גישה למאמרים ופרסומים רבים. §Better Management

HR - אתר האגודה הבינלאומית לניהול משאבי אנוש. הם גם אחראים על פרסום המגזין §SHRM
MAGAZINE.

- אתר האגודה האמריקאית לשווק. §American Marketing Association

- אתר האגודה האירופית לשווק. §EMAC

עוד קישורים מעניינים

. כדאי לעיין. §aaschoar קישורים לאתרים בעלי עניין אקדמי ממוינים לפי א-ב מוגשים באתר הסטודנטים ניתן לעיין ב-1700 עמודים עם רשימות ChangingMinds רשימות ביבליוגרפיות ממוינות - באתר ביבליוגרפיות.

ציטוט ביבליוגרפי והכנת רשימות ביבליוגרפיות

נושא חשוב שלעיתים לא מקדישים לו מספיק זמן בהתחלה ואחר כך מסתבכים. לכן חשוב להקדיש לו כמה דקות שיחסכו זמן רב בעתיד.

בנושא בבליוגרפיה ישנם שני נושאים חשובים:

§ כיצד לצטט נכון.

§ איך לנהל את הרשימה.

ובכן, באשר לשאלה כיצד לצטט זו שאלה שהתשובה עליה ניתנת בסמינר הראשון שמגישים באוניברסיטה אולם לעיתים נשארים כמה נושאים פתוחים. עליהם אנסה לענות כעת. ראשית, למרות ההסכמה הגורפת באשר לחשיבות הציטוט הקפדני אין אחידות באשר לאופן הציטוט. כל חוג, פקולטה וירחון בוחרים את שיטתם הם. מספר מוסדות מחקר הציעו כללים משלהם וחלקם הפכו לבסיס לכללי ציטוט מקובלים בתחומים שונים. למשל: (של האגודה האמריקאית לפסיכולוגיה. APA (American Psychological Association (של האגודה האמריקאית לשפה מודרנית. MLA (Modern Language Association (של האגודה האמריקאית לסוציולוגיה. ASA (American Sociological Association (

למען אמת, אין שום צורך להתמחות בשיטות השונות. צריך רק לברר מה מקובל בחוג בו אתה לומד ולהיצמד לשיטה זו ואליה בלבד.

שער כניסה טוב מאד ומקיף לנושא כללי ציטוט עם קישורים רבים למקורות, הסברים ודוגמאות באנגלית ובעברית ניתן למצוא באתר ספרית אוניברסיטת חיפה בכתובת הבאה.

שאלה נוספת והרבה יותר סבוכה קשורה בשאלה כיצד רושמים רשימות ביבליוגרפיות ובעיקר כיצד מנהלים אותן.

באופן עקרוני ניתן לרשום רשימה ביבליוגרפית טובה מאד בצורה פשוטה בעורך הטקסט בו אתה עושה שימוש תוך הקפדה על הכללים של השיטה בה בחרת.

רשימה זו יש לבסוף לסדר לפי א-ב ואין שום צורך לסבך את החיים יותר מזה.

באם ישנה דילמה, ישנם כלים מקוונים שמאפשרים הפקה של פריט ביבליוגרפי יחיד על פי הכללים של כל שיטה. רשימה של תוכנות אוטומטיות ליצירת רשימות ביבליוגרפיות ניתן למצוא באתר אוניברסיטת חיפה בכתובת הזו.

אולם, לרוב נעדיף תוכנה ייעודית שתדע לטפל בהיבטים רבים יותר של הרשימה ההולכת ותופחת ככל שחולפים הימים. על תוכנות לניהול רשימות ביבליוגרפיות ראה בעמוד הדן בכלים. שם יש התייחסות לתוכנות EndNote. שונות הקיימות בשוק וכן מדריכים לתפעול אחת התוכנות הפופולריות, ה-

לסיכום

כפי שניתן לראות ישנו מגוון גדול של אפשרויות. אולם אל לנו להתבלבל מהעושר המתואר. אין טעם להתפרש על כל הכלים. חשוב להתחיל במאגרי המידע באוניברסיטה. הם מקיפים וזמינים. אולם, במקביל, אין להדיר רגלינו ממקורות אחרים. מתחילים במאגרי המידע. משם מפיקים את רוב המידע ואז לפי התפתחות החיפוש עוברים, לפי הצורך למקורות אחרים. ככל שהתחום הנחקר אזוטרי יותר כך גם נדרשים לכלים מיוחדים. אבל ראשית כל וודא שעשית שימוש, יסודי, בכלים המקובלים.

טיפ 4

מדוע לא כדאי/הגיוני/נכון/מתאים לעשות דוקטורט?

מאת פרופ' שיזף רפאלי

לימודים לתואר שלישי שונים מאד ממה שחושבים עליהם. הבחירה בלימודי תואר שלישי צריכה להיעשות בזהירות רבה. למרות שאני עצמי בחרתי לעבור את המסלול הזה, למרות שאינני מצטער על כך באופן אישי בכלל, ולמרות שהנחיתי ואני מנחה דוקטורנטים רבים, ברצוני להקדיש את הדברים הבאים לניסיון כן ורציני לשכנע אותך לוותר על החלום "לעשות דוקטורט".

קיימים מספר נימוקים כבדי משקל לא לעשות דוקטורט ,
ואם לעשותו, לא לעשותו בחיפה,
ואם בחיפה, לא אצלי או בהנחייתי.
"חבל לך על הזמן."

אנסה לפרט בשורות הבאות מקצתן של סיבות אלה:

- (א) השלמתם של לימודי תואר שלישי מקטינה את הערך הנוכחי הנקי שלך .
- (ב) לימודי תואר שלישי "זה לא מה שחושבים"
- (ג) ההסתברות לכשלון בלימודים לקראת תואר שלישי היא עצומה
- (ד) לימודים לתואר שלישי דורשים יותר זמן ממה שיש לך
- (ה) עדיפים לימודים לתואר שלישי בחו"ל
- (ו) למה דווקא בחיפה?
- (ז) למה דווקא אצלי?

(א) השלמתם של לימודי תואר שלישי מקטינה את הערך הנוכחי הנקי שלך .

תהליך העבודה לקראת תואר שלישי הוא תהליך ארוך, מפרך, מעצבן, מעייף, ויקר מבחינת זמן ומשאבים. אין תגמול כספי הולם להשלמה בהצלחה של תהליך זה. להיפך, בממוצע, בעלי תואר שלישי אינם משיבים לעצמם את ההכנסה האלטרנטיבית שהיו יכולים לייצר אילו הקדישו אותם מאמצים לעבודה יצרנית בשוק. ויתרה מזאת, גם בסוף הדרך משכורתם הממוצעת של משכילים ברמה זאת נמוכה ממשכורת ממוצעת של בעלי אותם כישורים שלא עסקו בהעמקה של הלימודים.

(ב) לימודי תואר שלישי "זה לא מה שחושבים"

לימודים ועבודת מחקר לקראת תואר שלישי שונים במהותם מכל חווית הלימוד שהייתה לך עד כה. במקום הגברת הסקרנות, הרחבת האופקים וגירוי המחשבה, יש בלימודים לקראת תואר שלישי מרכיב עיקרי של העמקה. ההעמקה הזאת חייבת לבוא על חשבון כל הדברים שאהבת בלימודיך הקודמים. אין כאן סקריות רחבת היקף של תחומי ידע, אין כאן גיוון וגריון מן הסוג שגרם לך ליהנות מן הלימודים בתואר ראשון ושני, גם

אין כאן מפגשים עם המון אנשים אחרים. ודאי שאין שום דמיון בין לימודים לתואר שלישי שהם אנכיים ולעומק, ולימודי MBA, שהם אופקיים ולרוחב. לימודים בתארים הראשון והשני הם "נחמדים" ואטרקטיביים, במובן שהם מהווים מפגש עם תקצירי עבודותיהם של אחרים. לא פלא שהם מהנים מאד .

במקום כל אלה, יש במהלך הלימודים לקראת תואר שלישי המון תסכול, "דפיקת הראש בקיר" ותחרותיות, מן הסוג שלא נתקלת בהם עד כה. הרבה מלימודי תואר שלישי הם "בדידות של רץ למרחקים ארוכים". נדרשים יותר כישורים בקריאה וגם כתיבה באנגלית, בתכנות ובניתוח סטטיסטי, בהצגה בכתב ובעל פה. כל אלה מעל ומעבר לצפיות ולדרישות שהורגלת בהם במהלך לימודי התארים הקודמים. האם לא עדיף להירשם ללימודים לקראת תואר שני במקצוע אחר, שבאמת ירחיבו אופקיך? לימודי תואר שלישי אינם מרחיבים את האופקים. צריך להבין שלימודי תואר שלישי מטרתם להכשיר חוקרים. אין מטרתם להעניק דרגת ניהול, יוקרה, או משכורת גבוהים יותר .

ג) ההסתברות לכשלון בלימודים לקראת תואר שלישי היא עצומה

הסטטיסטיקה מלמדת שאפילו מקרב אלה שהתקבלו והתחילו את המסלול של הלימודים לקראת תואר שלישי הרוב המכריע איננו מסיים את המסלול. הסיבות לכך הן רבות, אבל נדמה לי ששתי הסיבות שמניתי לעיל (וגם חלק מאלה שאמנה בהמשך) משחקות תפקיד מרכזי ביצירת מצב זה. רוב אלה הפותחים במסלול אינם מגיעים להגשת הצעה. רוב ההצעות המוגשות אינן זוכות לאישור (לפחות לא בצורתן הראשונית). רוב ההצעות שאושרו אינן מוצאות לפועל עד תומן. חשוב להביא בחשבון את הסכויים לסיים המסלול לפני שקופצים בחדווה לתחילתו. האם לא כדאי היה לרתום את המרץ למטרות שיותר קל להשיגן?

ד) לימודים לתואר שלישי דורשים יותר זמן ממה שיש לך

אי אפשר לעשות לימודים לתואר שלישי כתחביב, בשעות הפנאי. אם אינך רואה בלימודים אלה את עיקר העשייה היומיומית שלך, לא רק שלא תתקדם/י ולא תגיע/י (ראה הסעיף בדבר הסיכוי לכשלון). בנוסף לכשלוך את/ה, את/ה תהווה/י מכשול והפרעה למנחה שלך ולכל מי שעוד מעורב בתהליך (משפחתך האוהבת, עמיתך למחקר, ועוד). מי שיש לו(ה) משפחה, תפקיד במילואים, ועבודה בתפקיד אחראי, ורוצה להוסיף לכל אלה גם לימודים לקראת תואר שלישי עושה עוול, לעצמו(ה), לדיסציפלינה, ולכל הסובבים אותו(ה), שלא לדבר על הנזק ובזבוז הזמן שיגרם למנחה.

ה) עדיפים לימודים לתואר שלישי בחו"ל

לימודים לקראת תואר שלישי דורשים שימוש במשאבים כמו ספריות, מחשבים, מעבדות, מלגות ותקציבי

מחקר. משאבים אלה קיימים בשפע רב הרבה יותר בחו"ל, ומצומצמים מאד בישראל.

אם לא הצלחתי לשכנע אותך לוותר על השאיפה ללימודי תואר שלישי, המחוייבות והשאיפות כל כך בוערים בעצמותיך, מדוע שלא תקום(י) ותירשם(י) ללימודים כאלה באחת מארצות הניכר? שם יש תוכניות מפוארות ללימודים לקראת תואר שלישי, שמלגות כבודות בצידן, שיש בהן מנחים רבים, ספריות עתירות משאבים, מחשבים ותקציבי מחקר – כל אלה ברמה וכמות שאיננו יכולים להתחרות בהם בארץ.

ו) למה דווקא בחיפה?

הקמפוס של אוניברסיטת חיפה הוא קמפוס יפה ונעים. יש כאן חברי סגל מוכשרים, אווירה חיובית, וספריה מצויינת. בתחום הספציפי שלי, פועל כאן מרכז לחקר חברת המידע ייחודי בארץ, ואווירה טובה ופורה של שיתוף פעולה בין תחומי. אבל זה איננו הקמפוס הגדול או הוותיק בארץ אפילו לא הגדול או הוותיק בחיפה. אז למה דווקא כאן?

ז) למה דווקא אצלי?

את(ה) עוד כאן?

אם כל הסיבות לעיל לא שכנעו אותך לוותר, אשאל רק עוד שאלה אחת. למה דווקא אצלי? האם ביקרת בדף הבית שלי ועיינת במאמרים/ספרים שכתבתי, והאם שאלת את עצמך אם אלה סוגי השאלות שתרצה לעסוק בהן? אני לא עוסק בכל התחומים של מערכות מידע, ואפילו לא בכל תחום הקשור לתקשוב. מי שעובד בהנחייתי ייאלץ לעבוד באחד מתחומי העניין שלי, ועליך לשקול היטב האם מבחינת תחומי העניין יש התאמה בינינו.

מי שעובד אתי על לימודי תואר שלישי יודע שאני תובען, נודניק, וסופו (או אמצעו) של התהליך הוא שנגיע למריבה (לפחות אחת). אני מאמין בעומק לבי ש"עיניינים" אלה הם שלבים הכרחיים בתהליך ההכשרה וההבשלה של בעל תואר שלישי. אני דורש מכל מי שרוצה לעבוד אתי התחייבות להשקעה מתמשכת של נתח עיקרי מזמנו. אני דורש שנעבוד ביחד על עבודת מחקר, לנסיון, בצורה של תיזה למאסטר או עבודת מחקר אחרת עוד לפני שאני מתחייב לטווח ארוך. אני דורש השלמות בלימודים ובלימודי כישורים. ואני מציב סטנדרטים לא וותרניים לכל אחת מ"אבני הדרך" בתהליך הארוך של לימודי תואר שלישי. לא רק שאינני מבטיח מעולם שאפשר יהיה לסיים בתוך פרק זמן ידוע. להיפך, אני מזהיר שהתהליך יהיה ארוך ומפותל יותר מן הנראה לך כרגע. למה שתיקח(י) על עצמך תפיסת עולם, דרישות ומנחה לא סימפטיים שכאלה?

לסיכום, נדמה לי שסיפקתי מספיק סיבות לשקול שנית את הרעיון של לימודי תואר שלישי (בכלל, או אצלי). אחטא לאמת אם לא אודה שאני מאד אוהב את עבודתי. אני חושב שאני עובד בעבודה הטובה בעולם (לפחות

בשבילי). אני אוהב את המחקר בכלל, ואת העבודה עם תלמידי תואר שלישי בפרט. אבל נדמה לי שיהיה זה אך הוגן לפרוס את הבעיות והעכבות לעיל, לפני שמתקדמים במסלול הזה.

אני מציע לעיין גם בדף הבית שלי, וגם ב מספר מקורות המופיעים כאן:

<http://www.cs.berkeley.edu/~jasonh/advice.html> ,

<http://www.si.umich.edu/DSO/SI/Survival/survival.html>

<http://dliis.gseis.ucla.edu/people/pagre/network.html>

אם כל הנ"ל לא מספיק מרתיע או מפחיד, נוכל להמשיך בשיחה...אפשר למצוא את כתובות הדואר האלקטרוני, מספרי טלפון ופאקס, ומראי כיוון ליוני דואר בתחתית העמוד ובדף הבית שלי

טיפ 5

איך שופטים עבודות דוקטורט?

מאת סיון טולדו, פרופסור למדעי המחשב

לפני כמה ימים השתתפתי בפעם הראשונה בשיפוט של עבודת דוקטורט בצרפת. לפני כן הכרתי רק את צורת השיפוט בישראל ואת צורת השיפוט בארה"ב; מסתבר שבכל מקום השיטה שונה. בארצות הברית מנגנון השיפוט הוא פשוט. הסטודנט כותב עבודת דוקטורט, המנחה וועדה מלווה של עוד שני חברי סגל מאותו מוסד מחליטה שהתיזה מוכנה להגשה, הסטודנט מציג את העבודה בהרצאה (שנקראת הגנה על התיזה, thesis defense), חברי הוועדה שואלים שאלות, ומיד אחר כך מחליטים האם להעניק את התואר. לפעמים אפילו אין הרצאה של הסטודנט; הוועדה מתכנסת בלי הסטודנט ומחליטה. בישראל (לפחות באוניברסיטת תל-אביב) המנגנון שונה לגמרי. גם אצלנו התהליך מתחיל בהחלטה של המנחה שהעבודה מוכנה להגשה (לפעמים מעורבת בהחלטה גם ועדה מלווה ולפעמים לא). המנחה מציע שופטים חיצוניים, מאוניברסיטאות אחרות, רובם בדרך כלל מחו"ל. ועדה פנימית שהמנחה לא חבר בה בוחרת מתוך הרשימה כמה שופטים, ולפעמים גם שופטים מחוץ לרשימה שהמנחה הציע. העבודה נשלחת לשופטים, שמתבקשים לכתוב חוות דעת מפורטת ולהמליץ האם לקבל את העבודה. השופטים אנונימיים; לא התלמיד ולא המנחה יודעים מי הם, אלא אם הם חושפים את עצמם מרצון. המנגנון בצרפת הכי מסובך. גם שם התהליך מתחיל באישור של המנחה להגיש את העבודה, אבל המערכת לוחצת מאוד על תלמידים ומנחים להגיש את העבודה תוך שלוש שנים, ולכל היותר ארבע (בישראל וארה"ב התואר יכול להמשך יותר אם התלמיד מתקדם לאט), כך שאין למנחה הרבה מרחב תמרון. כמו בישראל,

המנחה מגיש רשימה של שופטים חיצוניים. שניים מתוכם מתבקשים לכתוב דו"ח שיפוט. התפקיד של דו"ח השיפוט אינו להמליץ האם להעניק את התואר, אלא להמליץ האם לקיים את ההגנה על התיזה. בהנחה שהם ממליצים לקיים את ההגנה, חבר השופטים המלא (חמישה ועוד המנחה) מתכנס, מאזין להרצאה של התלמיד אודות העבודה, שואל שאלות, ומחליט האם להעניק את התיזה. ועדת השיפוט שהשתתפתי בה הצריכה את האוניברסיטה הצרפתית (Ecole Normale Supérieure de Lyon) להטיס ולארז שני שופטים מארה"ב ואחד מאנגליה (שני חברי הוועדה האחרים היו צרפתים, אחד מאותה אוניברסיטה והשני מעיר אחרת).

בשום מקום התהליך הזה הוא לא בדיוק מה שהוא נראה. לכאורה, התיזה של הסטודנט עומדת למבחן. לכן ההרצאה של התלמיד נקראת "הגנה על התיזה": התלמיד אמור להגן על תיזה שמדענים אחרים עדיין סקפטיים לגביה. בפועל, מי שעומד לשיפוט הוא המנחה ולפעמים המוסד, לא הסטודנט. בשלב שבו המנחה החליט שהתלמיד יכול להגיש את התיזה והתהליך הפורמאלי החל, החלטה שהתיזה אינה ראויה להתקבל כעבודת דוקטורט היא סטירת לחי רצינית גם למנחה וגם לתלמיד; השופטים נוטים להימנע מהמלצה שלא לקבל את התיזה (אם כי זה קורה לפעמים). האלמנט העיקרי שעוזר לשמור על רמת התואר היא החשיפה של המנחה לשופטים. באישור שלו להגיש את התיזה, המנחה מצהיר שהתיזה עומדת בסטנדרטים שלו; אם לדעת השופטים התיזה חלשה, השם המקצועי של המנחה (ושל המוסד) עלול להיפגע, גם אם דוחות השיפוט אינם מציינים במפורש שהתיזה חלשה.

מתי דוחות שיפוט כן נוטים להיות יותר מדויקים? בתהליכים שבהם ידוע מראש שסיכויי הכישלון הם גבוהים. כאשר אני כותב דוח שיפוט על מאמר עבור כנס שמקבל בדרך כלל רק 20% מהמאמרים המוגשים לו, או על הצעת מחקר שהוגשה לקרן שמממנת רק 30% מההצעות המוגשות, אני יכול לכתוב את דעתי בלי לדאוג להשלכות השליליות שיהיו לדוח. מחברי המאמר או הצעת המחקר התכוונו מראש לאפשרות של כישלון, ולכישלון אין השלכה משמעותית על הקריירה שלהם, בהנחה שהם גם מצליחים לפעמים לפרסם מאמרים או לקבל מימון להצעות מחקר.

תהליכי שיפוט עם אחוזי הצלחה בינוניים הם מנגנון הביקורת העיקרי של המדע. כאשר אחוזי הכשלון נמוכים מאוד וההשלכות של כישלון משמעותיות (כמו בקבלת או דחיית עבודות דוקטורט), דוחות שיפוט נוטים להמנע מביקורת גלויה וברורה. כאשר אחוזי הכישלון בינוניים או גבוהים, לכישלון אין השפעה משמעותית על מי שהעבודה שלו נשפטה, ולכן דוחות שיפוט נוטים להיות יותר אמינים. אבל כאשר אחוזי הצלחה נמוכים מאוד, אנשים נוטים להתיימשך ולהפסיק לנסות (לפרסם, לקבל מימון למחקר); כישלון בתהליכים כאלה מונע פרסום של עבודות גרועות, אבל אחוז גבוה של כישלונות גם מקטין את הפרודוקטיביות של מדענים.

ממה נובעים ההבדלים בתהליך השיפוט של עבודות דוקטורט בין ארצות ומוסדות שונים? הפשטות של התהליך האמריקאי והעובדה שהוא פנימי לחלוטין (בלי השתתפות של חוקרים ממוסדות אחרים) נובעת מצרכים של האוניברסיטאות המובילות בארה"ב. המוסדות הללו מבצעים מחקר בהיקף שדורש כמות גדולה של כח אדם, ובפרט הרבה דוקטורנטים. כאשר יש הרבה דוקטורנטים במערכת, וביחוד כאשר יש יחסית הרבה דוקטורנטים לכל מנחה, קשה להבטיח שכל אחד ואחת יכתבו עבודת דוקטורט משמעותית. המנגנון הפנימי מאפשר למוסד להעניק תארים גם במקרים גבוליים (או למטה מזה) בלי להיחשף ליותר מדי ביקורת חיצונית. עמידה עיקשת על סטנדרטים גבוהים היתה עלולה לגרום לתואר להתארך מאוד לפעמים ולעיומותים עם סטודנטים עם תיזה חלשה (שאולי תרמו למחקר ולמוסד בדרכים אחרות, כגון השתתפות פרודוקטיבית בפרוייקט מחקר גדול, או הוראה). בנוסף לכך, המוסדות הללו מושכים תלמידים מצטיינים מכל העולם, ולכן

יוצאות מהם באופן קבוע תיזות דוקטורט מצויינות; השם של המוסד (ושל המנחה) בעולם המדע נקבע בעיקר לפי התיזות המצויינות הללו והוא לא נפגע משמעותית ממספר מסויים של תיזות חלשות.

המנגנון הישראלי הוא הקפדני מכל השלושה, בגלל שהעבודה נשלחת לשופטים חיצוניים ובגלל שהשופטים הללו אנונימיים. הם יכולים לכתוב חוות דעת ביקורתית מאוד ולהישאר בעילום שם, בדומה לשיפוט של מאמרים והצעות מחקר. כפי שכתבתי, המלצות לדחות עבודת דוקטורט הן נדירות גם בשיטה הזו, אבל היא נותנת מרחב מקסימלי לשופטים.

המנגנון הצרפתי נמצא באמצע. הוועדה החיצונית חושפת את המנחה והמוסד ליותר ביקורת מאשר הוועדה הפנימית של המוסדות אמריקאיים, אבל לפחות ביקורת מאשר השיפוט האנונימי בשיטה הישראלית. זה גם מנגנון יקר, כמובן, מכיוון שהוא מבוסס על התכנסות פיזית של שופטים, לעיתים קרובות מארצות אחרות. היעילות הכלכלית של השיטה הישראלית והאמינות של דוחות השיפוט האנונימיים באה בעיקר על חשבון התלמיד, שאישור התיזה שלו מתעכב חודשים לאחר הגשתה (במקרה הטוב). אי אפשר לדרוש משופט חיצוני לכתוב חוות דעת על עבודה של מאה עמודים או יותר בשבוע או שבועיים; צריך לתת לשופט כמה חודשים. לפעמים חוקר מסכים לשפוט את העבודה אבל לא עומד בלוח הזמנים, והשיפוט מתעכב עוד יותר. בצרפת וארה"ב, מזמנים את השופטים לפגישה פנים אל פנים שבמהלכה מחליטים האם לקבל את העבודה; ההחלטה מתקבלת בלוח זמנים קצר. העיכוב בקבלת התואר השלישי בישראל הביא להצעות לשינוי השיטה, אבל בינתיים היא לא שונתה (לפחות באוניברסיטת תל-אביב).

בעיניי, חבל שהצדדים החיוביים של השיטה באים על חשבון הסטודנט, אבל לא נראה לי שהחלופות עדיפות עברונו.